

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра спеціальної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Особливості розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей
старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення

Виконала здобувачка освіти групи СОБ(л) 4(1)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Скрипник Руслана Володимирівна
Керівник: Жадленко І.О.
Рецензент: Дмітрієва О. І.
Нормоконтроль _____ Владислав ГАНІМАНОВ

Запоріжжя
2025 р.

РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота: 87 с., 6 рис., 40 джерел, 6 додатків.

Об'єкт дослідження: лексико-граматична сторона мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Предмет дослідження: особливості розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати особливості розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення, провести діагностичне дослідження, розробити методичні рекомендації для вихователів та батьків щодо розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей.

Методи дослідження: теоретичні, емпіричні, статистичні.

У наш час дедалі більше дітей мають таке порушення, як загальне недорозвинення мовлення, що проявляється у недостатньому розвитку всіх елементів мовленнєвої системи. Особлива увага приділяється дослідженню особливостей лексико-граматичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку, адже вона є важливим елементом загального мовленнєвого розвитку, формування особистості та підготовки до успішного навчання у школі. Саме у старшому дошкільному віці надзвичайно важливо своєчасно проводити діагностику та дотримуватись методичних рекомендацій щодо розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення.

ЗАГАЛЬНЕ НЕДОРОЗВИНЕННЯ МОВЛЕННЯ, ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНА СТОРОНА МОВЛЕННЯ, МОВЛЕННЯ, ЛЕКСИЧНІ ПОМИЛКИ, ГРАМАТИЧНІ ПОМИЛКИ, ДІТИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Особливості та розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення весь час привертали увагу науковців, тому ця тема залишається актуальною протягом усього часу. Така тенденція пояснюється тим, що саме у цьому віковому періоді діти активно освоюють комунікативні навички, проявляють особливу чутливість до мовлення та зацікавленість в аналізі власного мовленнєвого досвіду.

Мовленнєві порушення у дітей характеризуються широким спектром проявів. Деякі з цих мовленнєвих порушень спостерігаються лише у процесі вимови, тоді як інші впливають на процеси фонемоутворення та проявляються не лише у порушеннях звуковимови, але й у складнощах звукового аналізу. Також виділяють порушення, які містять лексико-граматичну та фонетико-фонематичну системи, що проявляється в загальному недорозвитку мовлення.

Основну категорію логопедичних груп у дошкільних навчальних закладах становлять діти із загальним недорозвиненням мовлення. Саме ця категорія дітей утворює собою різноманітну групу як за ступенем важкості прояву мовленнєвого порушення та і за характером його виникнення.

Діти у яких спостерігається загальне недорозвинення мовлення мають основне порушення у структурі, яке полягає в порушенні лексико-граматичної сторони мовлення. У таких дітей мовленнєва система формується пізніше, з обмеженим словниковим запасом, а також з труднощами в граматиці та звуковимові.

Науковці, які досліджували особливості мовленнєвого розвитку дошкільників із ЗНМ, такі як Л. Вавіна, Л. Виготський, Н. Гаврилова, О. Жильцова, Н. Жукова, С. Карпова, Г. Каше, Ю. Коломієць, С. Конопляста, І. Мартиненко, Ю. Рібцун, Є. Соботович, Л. Спірова, В. Тарасун, В. Тищенко,

М. Шевченко, М. Шеремет, А. Ястребова та ін., неодноразово наголошували на тому, що діти мають труднощі в оволодінні навичками зв'язного мовлення.

Дослідження розвитку лексичної сторони мовлення у дітей із ЗНМ проводили такі науковці, як Н. Гаврилова С. Конопляста, Н. Серебрякова, Є. Соботович, О. Ткач, Л. Трофименко, О. Шахнарович, І. Мартиненко, Ю. Рібцун, Є. Соботович, В. Тарасун, М. Шеремет та ін. Ними було встановлено, що у дітей становлення лексичної сторони мовлення відбувається із значними труднощами, що у свою чергу зумовлює сповільнений темп засвоєння граматики, синтаксису, морфології та загальне порушення мовленнєвого розвитку.

Актуальність порушеної проблеми, її наукове та практичне значення зумовили вибір теми дослідження «Особливості розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення».

Об'єкт дослідження: лексико-граматична сторона мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Предмет дослідження: особливості розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати особливості розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ, провести діагностичне дослідження, розробити методичні рекомендації для вихователів та батьків щодо розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей.

Завдання дослідження:

1. Вивчити та проаналізувати науково-методичну та психолого-педагогічну літературу з метою вивчення особливості розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

2. Провести діагностичне дослідження щодо рівнів розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення та проаналізувати результати дослідження.

3. Розробити методичні рекомендації для вихователів та батьків щодо розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз психолого-педагогічної та наукової літератури з теми дослідження); емпіричні (спостереження, констатувальний експеримент, аналіз комунікативної компетентності дітей з загальним недорозвиненням мовлення III рівня); статистичні (кількісна і якісна обробка даних).

Методологічне підґрунтя дослідження:

– проблема лексичного недорозвитку у дітей із ЗНМ різного генезу (О. Вінарська, І. Власенко, І.Глуценко, Н. Пахомова, О. Ревуцька, В. Тарасун, В. Тищенко, Л. Трофименко, М. Шевченко, Н. Серебрякова, Є. Соботович, Н. Чередніченко, М. Шеремет та ін.).

– психолінгвістичний підхід, який дає змогу проаналізувати мовленнєвий розвиток дитини і його формування у процесі нормального та порушеного онтогенезу (Ж. Піаже, Є. Соботович, Ф. Сохін, В. Тищенко, О. Шахнарович та ін.);

– дослідження граматичної сторони мовлення дошкільників із ЗНМ (К. Конопляста, К. Крутій, Є. Соботович, та інші).

Апробація результатів дослідження відбулась на конференції:

1) VI Міжнародна науково-практична конференція студентів та молодих вчених «Освітні та культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір в умовах воєнного часу» м. Запоріжжя, 10-11 квітня 2025 року.

Дослідження проводилося на базі закладу дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу № 237 «Смородинка» Запорізької міської ради.

Структура та обсяг бакалаврської роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи – 87 сторінок, із них 47 – сторінок основного тексту.

ВИСНОВКИ

Нами було досліджено особливості розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ. На основі узагальнення результатів проведеного теоретичного та експериментального дослідження можна сформулювати такі висновки:

1. Аналізуючи наукові джерела з'ясовано, загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ) представляє собою недостатній розвиток всіх елементів мовленнєвої системи, а саме: граматики, лексики, фонетики та фонематичного слуху. Також у процесі аналізу було описано основні характеристики ЗНМ, загальну характеристику розвитку у таких дітей фізичної, психічної та інших сфер діяльності і детально розглянуто особливості розвитку лексико-граматичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.

2. Спираючись на методичні напрацювання А. Малярчук, було проведено дослідження рівня сформованості лексико-граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ. Вивчення відбувалось у три етапи: перший – спрямований на підбір учасників експериментальної та контрольної груп; другий – проведення дослідження; третій – проводився якісна та кількісна обробка даних зібраних під час експерименту.

3. Результати констатувального дослідження засвідчили, що у дітей дошкільного віку із ЗНМ спостерігається помітне відставання у розвитку лексико-граматичної сторони мовлення від загальної вікової норми: активний словник у цієї категорії дітей значно нижчий за норму, розуміння й активне вживання прийменників у контексті є зниженим, визначення роду іменників та використання відповідних займенників – недостатньо сформоване, наявні помилки в узгодженні іменників з іншими частинами мови (прикметниками, числівниками, дієсловами) за родом, числом і відмінком, діти дошкільного віку із ЗНМ демонстрували значно більші труднощі при виконанні завдань,

що вимагають логічного та граматично правильного оформлення висловлювань.

4. Враховуючи все вище вказане було розроблено методичні рекомендації для вихователів та батьків щодо розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей. У роботі з дітьми старшого дошкільного віку із ЗНМ, доцільно використовувати різноманітні ігрові методи, спрямовані на розвиток артикуляційних навичок, лексичної та граматичної сторін мовлення. Водночас важливо, щоб батьки завжди вели правильний, послідовний та конструктивний діалог з дитиною, що сприятиме активному розвитку всіх сторін її мовлення.

Проведене дослідження не охоплює всіх аспектів порушеної проблематики. Перспективою подальших наукових досліджень є розробка цілісної корекційно-логопедичної системи роботи у контексті розвитку лексико-граматичної сторони мовлення дітей дошкільного віку із ЗНМ, її впровадження в освітній процес та спостереження за дітьми.